

จากการเซนเซอร์ถึง “อินเทอร์เน็ตเอกราช”: พัฒนาการ การควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซีย

FROM CENSORSHIP TO
“SOVEREIGN INTERNET”: DEVELOPMENT OF
MEDIA REGULATION IN RUSSIA

ณัฐบพ พลาหาญ

Nattanop Palahan

วิทยาลัยวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

มหาวิทยาลัยเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก เมืองเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก สหพันธรัฐรัสเซีย 199034

School of Journalism and Mass Communications,

St. Petersburg University, St. Petersburg, Russia Federation, 199034

Corresponding E-mail : st059427@student.spbu.ru

Received Date August 9, 2020
Revised Date September 30, 2021
Accepted Date October 1, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการการควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซีย โดยทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายการควบคุมสื่อในยุคก่อนสหภาพโซเวียต ล่มสลายและยุคหลังสหภาพโซเวียตล่มสลายผ่านกฎหมายทางการในสมัยโซเวียต (พ.ศ. 2460 - 2534) และ รัสเซีย (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) จำนวน 12 ฉบับ พร้อมทั้งงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และข่าวสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า สหพันธรัฐรัสเซียเป็นประเทศที่สื่อและสารสนเทศพัฒนาพร้อมกับระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยเสมอมา ระบอบการปกครองประเทศมีการควบคุมข้อมูลและการเซ็นเซอร์ทางตรงและทางอ้อมมาต่อเนื่อง ระบบการควบคุมดูแลสื่อเติบโตอย่างยิ่งในสมัยสังคมนิยมซึ่งมุ่งเน้นให้สื่อเป็นผู้เผยแพร่อุดมการณ์อย่างจริงจัง และมีการปรับตัวใหม่ในยุคปัจจุบันในนามของการให้สื่อมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม การปรับตัวของระบบการควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซียปัจจุบันยังเป็นไปตามแนวโน้มนโยบาย ต่างประเทศเชิงเผชิญหน้ากับค่านิยมประชาธิปไตยตะวันตกและนโยบายในประเทศที่เน้นการควบคุม ด้านอุดมการณ์และการดูแลความมั่นคงด้านสารสนเทศมากขึ้น ทั้งนี้ การควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซีย พัฒนาไปตามความก้าวหน้าทางสื่อและสารสนเทศ ไม่ว่าจะอยู่ในระบอบการปกครองแบบใดก็ตาม

คำสำคัญ: การควบคุมดูแลสื่อ สื่อรัสเซีย ความมั่นคงด้านสารสนเทศ การเซ็นเซอร์ อินเทอร์เน็ตเอกราช

Abstract

This article aims to study the history and development of Media Regulation in the Russian Federation by using following related documents on developments of Media Regulation before and after the fall of the Soviet Union: 12 Soviet Union (1917 - 1991) legal documents and Russian Federation (1991 - present) legal documents, along with other related historical researches and news publications. The result shows that in the Russian Federation, the development of information and communication has always been under the non-democratic regime. The country has been continuously under information control, both direct and indirect censorship. Media Regulation was largely developed in the Socialist era, when media had the serious role of ideological propaganda. The present state of Media Regulation in the Russian Federation is following the country's foreign policy, which tends to be more confronting with western democratic values, and the country's domestic policy of asserting stricter ideological control and control of information security. Media regulation in Russia has also been developed with the advancement of information and communication under different political regimes.

Keywords: Media Regulation, Russian Media, Information Security, Censorship, Sovereign Internet

1. บทนำ

สหพันธรัฐรัสเซียในสมัยประธานาธิบดีวลาดีมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) เป็นสมัยที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงอันเนื่องมาจากภูมิหลังของประธานาธิบดีที่เคยทำงานในหน่วยข่าวกรองรัสเซียทั้งในยุคสหภาพโซเวียตและยุคหลังสหภาพโซเวียต (Presidential Executive Office, 2020) เมื่อเริ่มสมัยการปกครองประธานาธิบดีปูตินได้กำหนดหลักนิยทางความมั่นคงหลายฉบับที่ไม่เคยมีมาก่อนในสหพันธรัฐรัสเซีย นอกเหนือจากหลักนิยทางการทหาร (Military doctrine) ซึ่งทุกประเทศมีอยู่แล้ว

หลักนิยหนึ่งที่ได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2543 คือ “หลักนิยทางความมั่นคงด้านสารสนเทศ” (Doctrine of information security) ได้มีการปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2559 โดยได้ปรับปรุงเนื้อหาตามสถานการณ์ รวมถึงได้แยกเนื้อหาส่วนยุทธศาสตร์เป็นเอกสารต่างหากอีกฉบับในนาม “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติถึงปี พ.ศ. 2563” ซึ่งได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2552 และต่อมาได้รับการปรับปรุงในปี พ.ศ. 2559 หลักนิยดังกล่าวเป็นหลักในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องด้านสื่อและสารสนเทศของรัสเซีย ความแตกต่างของหลักนิยในปี พ.ศ. 2543 และในปี พ.ศ. 2559 สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของนโยบาย

ในประเทศและนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลปูดินตลอด 20 ปีอย่างชัดเจน หนึ่งในนโยบายเหล่านั้นคือการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านสื่อและสารสนเทศในนามของความมั่นคงแห่งชาติท่ามกลางเสียงวิจารณ์จากนานาชาติ กฎหมายหนึ่งที่สำคัญคือการแก้ไขกฎหมายความมั่นคงทางสารสนเทศตามแนวคิด “อินเทอร์เน็ตเอกราช” (Sovereign Internet) ซึ่งบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2559 โดยประกาศอย่างชัดเจนถึงความมุ่งหมายของรัฐบาลในการเข้ามาสอดส่องและควบคุมพลวัตของสื่อและสารสนเทศในพรมแดนรัสเซีย (Epifanova, 2020, pp. 1-3)

อนึ่ง การจะกำกับดูแลสื่อและสารสนเทศให้เป็นไปตามตัวบทหลักนิยมและเอกสารด้านกฎหมายต่าง ๆ ที่ได้ปรากฏนี้ต้องมีหน่วยงานเข้ามากำกับดูแล บทบาทของรัฐในการควบคุมพลวัตสื่อและสารสนเทศนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมรัสเซีย โดยนับแต่สมัยก่อนสังคมนิยมเป็นต้นมาได้มีหน่วยงานที่มีบทบาทในลักษณะเดียวกันนี้มาแล้ว และยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์สื่อมวลชนรัสเซีย

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการการควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซียท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองและเทคโนโลยีสื่อและสารสนเทศ

3. วิธีการศึกษา

สำรวจเอกสารนับแต่ยุคก่อนสหพันธรัฐ (ก่อนปี พ.ศ. 2534) และยุคสหพันธรัฐ (หลังปี พ.ศ. 2534) โดยการศึกษาและอ้างอิงเอกสาร (Documentary research) ทั้งเอกสารประวัติศาสตร์และตัวบทกฎหมายงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกรณีศึกษาต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซีย อนึ่ง ตัวบทกฎหมายที่ใช้อ้างอิงในบทความนี้มีทั้งสิ้น 12 ฉบับ มีชื่อภาษาอังกฤษดังนี้

กฎหมายสหภาพโซเวียต

- Decree on Monopoly of Advertising Publications (from 7(20) November 1917)
- Decree on Publications (from 27(9) November 1917)
- Law of the USSR from 12.06.1990 N 1552-I “On Publications and Other Mass Media”

รัฐธรรมนูญสหพันธรัฐรัสเซีย

- Constitution of Russian Federation from 12.12.1993 (Amendment from 04.07.2020)

กฎหมายสหพันธรัฐรัสเซีย

- Federal Law from 27.09.1991 N 2121-I (Amendment from 01.03.2020) "On Mass Media"
- Federal Law from 12.01.1996 N 7-F3 (Amendment from 08.06.2020) "On Non-Commercial Organizations"
- Federal Law from 25.07.2002 N 114-F3 (Amendment from 31.07.2020) "On Counter-Extremist Activities"
- Federal Law from 27.07.2006 N 149-F3 (Amendment from 03.04.2020) "On Information, Information Technology and On Information Protection"
- Federal Law from 27.07.2006 N 152-F3 (Amendment from 29.07.2017) "On Personal Information"
- Federal Law from 29.12.2010 N 436-F3 (Amendment from 01.05.2017) "On Protection of Children from Information Harmful to Their Health and Development"

หลักนิยามสหพันธรัฐรัสเซีย

- Doctrine of Information Security of Russian Federation (Approved by the President of Russia from 09.09.2000)
- Doctrine of Information Security of Russian Federation (Approved by the President of Russia from 05.12.2016)

นอกจากกฎหมายตามรายชื่อด้านบน ผู้ศึกษายังใช้อ้างอิงข้อมูลจากงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นภาพรวมของพัฒนาการการควบคุมและดูแลสื่อ ซึ่งเป็นไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางสื่อและสารสนเทศในยุคต่าง ๆ

4. การทบทวนวรรณกรรม

ในสหพันธรัฐรัสเซีย นักวิชาการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสื่อในเชิงประวัติศาสตร์มากที่สุด คือ เกนนาดี จีร์คอฟ (Gennady Zhirkov) ซึ่งได้เขียนวิวัฒนาการระบบการควบคุมดูแลสื่อรัสเซียในสมัยก่อนจักรวรรดิ สมัยจักรวรรดิ และสมัยโซเวียตไว้อย่างละเอียดในหนังสือ *Istoriya tsenzury v Rossii XIX-XX vv.* [History of Censorship in Russia from 19-20th Centuries] นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่ทำงานด้านการศึกษาการควบคุมดูแลสื่อ เช่น ลุดมิลลา โกรมอวา (Gromova, 2013) นิโคไล วอลคอฟสกี (Volkovskiy, 2003) ราฟาอิล ออฟเซเปียน (Ovsepyan, 1999) ในประเทศไทย แม้จะไม่มีผู้ศึกษาสื่อรัสเซียเป็นการเฉพาะ

มาก่อน แต่มีงานวิจัยที่เปรียบเทียบได้จากผู้วิจัยการควบคุมดูแลสื่อและพลวัตข้อมูลของประเทศไทยหลายคน เช่น พิงรอรัง รามสูต (Ramasoota, 2000) ดิสทัต โหตระกิตย์ (2553) วินิจพรช กัญยะวงค์ (2558) เป็นต้น

นอกจากการศึกษาด้านการควบคุมดูแลสื่อ ทฤษฎีสื่อที่ใช้อธิบายการออกมาตรการในลักษณะดังกล่าวในสหพันธรัฐรัสเซียยังมีความเกี่ยวข้องกับ 2 ทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีสื่อคอมมิวนิสต์โซเวียต (Soviet Communist Theory of the Press) และทฤษฎีสื่อกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory of the Press) ทฤษฎีสื่อคอมมิวนิสต์โซเวียตและทฤษฎีสื่อกับความรับผิดชอบต่อสังคมได้รับการเรียบเรียงและเผยแพร่ในหนังสือ Four theories of the Press โดย F. Siebert, T. Peterson และ W. Schramm ซึ่งกล่าวถึงอุดมคติและหลักการทำงานของสื่อในสังคมต่างๆ และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในการศึกษาสื่อสารมวลชนของโลกตะวันตก หากแต่ทฤษฎีสื่อคอมมิวนิสต์โซเวียตนั้นมีรากฐานมาจากแนวคิดของผู้นำปฏิวัติสังคมนิยมรัสเซียปี 1917 วลาดิมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin) ซึ่งให้ความสำคัญกับสื่อในการโฆษณาชวนเชื่อลัทธิคอมมิวนิสต์ (Siebert, Peterson, Schramm, 1963, p.111) เขามองว่าสื่อในระบอบสังคมนิยมต้องเป็นสื่อแนวสังคมนิยม ต้องทำหน้าที่เป็นทั้ง “ผู้โฆษณาชวนเชื่อ (Collective Propagandist)”, “ผู้ปลุกเร้า (Collective Agitator)” และ “ผู้จัดตั้ง (Collective Organizer)” การจะปลุกเร้าชนชั้นแรงงานให้มีความคิดสังคมนิยมนั้นจะได้ผลต้องใช้สื่อและการโฆษณาชวนเชื่อเป็นตัวกลางเพื่อช่วยกันขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมนิยมสมบูรณ์ (Lenin, 1967, p.447) นอกจากทฤษฎีสังคมนิยมโซเวียตแล้ว ในหนังสือดังกล่าวยังกล่าวถึงทฤษฎีสื่อกับความรับผิดชอบต่อสังคม ทฤษฎีนี้มองสื่อในฐานะผู้จรรโลงสังคม อาจรับใช้ระบบเศรษฐกิจได้แต่ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความกระจ่างทางข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน อาจสร้างความบันเทิงได้แต่ต้องเป็นความบันเทิงที่ปลอดภัย (Siebert, Peterson, Schramm, 1963, p.76) ทฤษฎีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการศึกษาการควบคุมดูแลสื่อในรัสเซียด้วย เนื่องจากวาทกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมมักถูกใช้โดยทางการรัสเซียในฐานะข้ออ้างในการออกกฎข้อบังคับที่เกี่ยวกับสื่อ (Maida, 2017)

5. ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซีย สามารถจัดแบ่งวิวัฒนาการการควบคุมดูแลสื่อได้ออกเป็นสองช่วง ได้แก่ การควบคุมดูแลสื่อก่อนยุคสหพันธรัฐ และการควบคุมดูแลสื่อหลังยุคสหพันธรัฐจนถึงปัจจุบัน

5.1 การควบคุมดูแลสื่อก่อนยุคสหพันธรัฐ

ขอบเขตการศึกษาในหัวข้อยุคก่อนยุคสหพันธรัฐนั้นครอบคลุมนับแต่การกำเนิดตัวเขียน พัฒนาการของรัสเซียตั้งแต่อาณาจักรรุส อาณาจักรรัสเซีย ยุคจักรวรรดิ และยุคสหภาพโซเวียต หลักฐาน

ที่แสดงถึงเรื่องการควบคุมเอกสารตัวเขียนสมัยเริ่มรับศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์คือ “รายชื่อหนังสือหลอกลวง (Spiski otrechennykh knig)” ในปี พ.ศ. 1616 (ค.ศ. 1073) รวบรวมรายชื่อหนังสือที่มีเนื้อหาเบี่ยงเบนไปจากคำสอนของศาสนาคริสต์นิกายดั้งเดิมในจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Kobyak, 1987) ความพยายามควบคุมเอกสารโดยศาสนจักรเกิดอีกครั้งในปี พ.ศ. 2094 (ค.ศ. 1551) ในการประชุมสังคายนาร้อยกฏ (Stoglavyy Sobor) การสังคายนาร้อยกฏได้ให้อำนาจศาสนจักรยึดหนังสือและสื่ออื่น ๆ เช่น รูปไอคอนหรือรูปวาดที่ไม่ปรับแก้ให้ถูกต้องตามที่ศาสนจักรมองว่ามีความก่อนเผยแพร่ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเซนเซอร์อย่างสมบูรณ์แบบครั้งแรกในรัสเซีย (Zhirkov, 2001, pp. 10-16) ต่อมา เมื่ออำนาจของรัสเซียเริ่มแผ่ขยายไปเป็นที่เกรงขามในยุโรป จึงมีความพยายามต่อต้านการโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านรัสเซียจากฝ่ายรัสเซียเป็นครั้งแรกในสมัยซาร์อเล็กเซย์ มิไฮโลวิช (Alexei Mikhailovich ครองราชย์ปี พ.ศ. 2188-2219 (ค.ศ. 1645-1676) ซึ่งได้มอบหมายให้พ่อค้าในยุโรปสองคนทำหน้าที่เก็บรวบรวมสิ่งพิมพ์จากหลายประเทศและออกบทความตอบโต้การใส่ร้ายรัสเซียในทวีปยุโรป นับเป็นความพยายามต่อต้านการโฆษณาชวนเชื่อจากรัฐเป็นครั้งแรก (Volkovskiy, 2003, p. 106)

นับแต่ปี พ.ศ. 2246 (ค.ศ. 1703) ในสมัยจักรพรรดิปีเตอร์มหาราช (Peter I) ครองราชย์ปี พ.ศ. 2225-2264 (ค.ศ. 1682-1721) อาณาจักรรัสเซียที่มีศูนย์กลางที่มอสโกได้กลายสภาพเป็นจักรวรรดิรัสเซีย มีการปฏิรูปครั้งใหญ่ และเกิดสังคมผู้มีการศึกษาที่นอกเหนือไปจากผู้ที่เกี่ยวข้องทางศาสนา ในสมัยจักรพรรดินีแคเธอรีนมหาราชินี (Ekaterina II) ครองราชย์ปี พ.ศ. 2305-2339 (ค.ศ. 1762-1796) ได้ออกกฎหมายรับรองสถาบันเซนเซอร์ของรัฐเป็นครั้งแรกเมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2339 (ค.ศ. 1796) (Volkovskiy, 2003, p. 333) สถาบันเซนเซอร์ของรัฐประกอบไปด้วยนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และนักวิชาการชื่อดังหลายคนเนื่องจากการทำงานเซนเซอร์ขณะนั้นอยู่ภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ ก่อนที่ต่อมาจะได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงมหาดไทยอย่างเป็นทางการ (Volkovskiy, 2003, p. 422)

สิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้รับการยอมรับเป็นครั้งแรกภายหลังจากการปฏิวัติปี พ.ศ. 2448 (ค.ศ. 1905) การเซนเซอร์ก่อนเผยแพร่สิ่งพิมพ์ถูกยกเลิกโดยสิ้นเชิงทั้งโดยรัฐและโดยศาสนจักร (Zhirkov, 2011, pp. 47-48) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการยกเลิกการเซนเซอร์ แต่รัฐก็ใช้ข้อบังคับทางกฎหมายอื่น ๆ เพื่อควบคุมโรงพิมพ์และบรรณาธิการสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ การเซนเซอร์ถูกยกเลิกโดยสิ้นเชิงในการปฏิวัติกุมภาพันธ์ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) ซึ่งทำให้ระบอบจักรพรรดิถูกแทนที่ด้วยระบอบสาธารณรัฐ

ระบอบสาธารณรัฐคงอยู่ได้ไม่นานก็เกิดการปฏิวัติตุลาคมนในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) ซึ่งทำให้กลุ่มสังคมนิยมโซเวียตของวลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin) ขึ้นมาสู่อำนาจ เลนินในฐานะนักหนังสือพิมพ์และนักปฏิวัติซึ่งภายหลังจัดตั้งระบอบสังคมนิยมโซเวียตได้เป็นนายกรัฐมนตรี ในการนี้ เลนินได้จัดระบบสื่อมวลชนในรัสเซียใหม่ทั้งหมดซึ่งไม่เพียงทำให้ทรัพย์สินทุกอย่างเป็นของรัฐตามแนวคิดคอมมิวนิสต์ หากแต่ทำให้รัฐเข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการควบคุมดูแลสื่อและการสื่อสารมวลชนหนึ่งในกฎหมายฉบับแรกที่รัฐบาลโซเวียตรัสเซียรับรอง ได้แก่ “กฤษฎีกาว่าด้วยการพิมพ์ (Dekret o pechati, 1917)” เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2460 ซึ่งทำให้รัฐมีอำนาจปิดสื่อสิ่งพิมพ์ใด ๆ ก็ตามที่มิเนื้อหา

1) เรียกร้องให้แข็งข้อต่อรัฐบาล 2) ก่อวณฉวยโอกาสโดยบิดเบือนความจริง และ 3) เรียกร้องให้มีการก่ออาชญากรรมทุกรูปแบบ ผลจากประกาศดังกล่าวทำให้หนังสือพิมพ์แทบทั้งหมดปิดตัวลงยกเว้นสิ่งพิมพ์ของรัฐและอำนาจโซเวียต

นอกจากนี้ รัฐบาลเลนินยังออก “กฎีกาว่าด้วยการผูกขาดการออกประกาศ (Dekret o vvedenii gosudarstvennoy monopolii na pechatanie obyavleniy, 1917)” เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) โดยระบุให้การออกประกาศประชาสัมพันธ์และโฆษณาทำได้โดยโรงพิมพ์ของรัฐเท่านั้น ส่งผลให้สิ่งพิมพ์ทุกแห่งขาดรายได้ส่วนสำคัญจากการทำงานนั้นคือการขายโฆษณา และทำให้สิ่งพิมพ์อื่น ๆ นอกจากสิ่งพิมพ์ของรัฐต้องปิดตัวลงทั้งหมด นอกเหนือจากนั้น ยังมีการรับรองศาลปฏิวัติสำหรับการพิมพ์ การยึดกรรมสิทธิ์ด้านภาพยนตร์ทั้งหมดให้เป็นของรัฐ และสุดท้ายคือการผูกขาดแนวคิดแห่งชาติไว้ที่พรรคบอลเชวิกหรือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียตในรัฐธรรมนูญแรกของโซเวียตรัสเซียในปี พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) อีกทั้งยังรับประกันสิทธิของชนชั้นแรงงานในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร

ในทางปฏิบัติด้านการบริหารสื่อและสื่อมวลชน รัฐบาลโซเวียตรัสเซียและต่อมาคือรัฐบาลสหภาพโซเวียตได้กำหนดองค์กรหลายแห่งที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลสื่อและสื่อมวลชน หน่วยงานเริ่มแรกได้แก่ สำนักพิมพ์แห่งรัฐ หรือ Gosizdat ซึ่งเกิดจากการรวมทรัพย์สินของสำนักพิมพ์เอกชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นของรัฐและสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาหน่วยงานนี้ได้ถูกยกเลิกไป เมื่อสหภาพโซเวียตพัฒนาขึ้น จึงมีการตั้งหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อควบคุมดูแลสื่อและข้อมูลข่าวสาร รวมถึงเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในทุกระดับและทุกแขนง

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อหน่วยงานหลักที่ควบคุมดูแลสื่อและข้อมูลข่าวสารในสหภาพโซเวียต

ปี พ.ศ. (ค.ศ.)	ชื่อหน่วยงาน	หน้าที่	สถานะหน่วยงาน
2465 (1922)	กองบัญชาการปกป้องความลับแห่งรัฐในสิ่งพิมพ์ (Glavlit)	มีหน้าที่สอดส่องดูแลความลับของรัฐในสิ่งพิมพ์ และการป้องกันการเผยแพร่เนื้อหาที่ปลุกปั่นสังคม	หน่วยงานอิสระสังกัดคณะรัฐมนตรี
2474 (1931)	คณะกรรมการแห่งรัฐว่าด้วยวิทยุและโทรทัศน์ (Gosteleradio)	ดูแลเนื้อหาสื่อและการผลิตสื่อด้านวิทยุและโทรทัศน์	หน่วยงานอิสระสังกัดคณะรัฐมนตรี
2497 (1954)	คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ (KGB)	สืบข่าวลับและต่อต้านข่าวกรอง ดูแลกิจการข้อมูลในทางลับ	สังกัดคณะรัฐมนตรี
2506 (1963)	คณะกรรมการแห่งรัฐว่าด้วยสำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ และการค้าหนังสือ (Goskomizdat)	ดูแลเนื้อหาและกิจกรรมทางการพิมพ์ในสหภาพโซเวียต	หน่วยงานอิสระสังกัดคณะรัฐมนตรี

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานสื่อที่รวมศูนย์ด้านข้อมูลข่าวสาร หน่วยงานเหล่านี้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการสร้างความน่าเชื่อถือทางด้านข้อมูลข่าวสารสหภาพโซเวียตในระดับนานาชาติ สำนักโทรเลขแห่งสหภาพโซเวียต (TASS) กลายเป็นแหล่งข่าวหลักที่เกี่ยวข้องกับสหภาพโซเวียตสำหรับสื่อชั้นนำของโลก ในขณะเดียวกันสำนักแถลงข่าวโซเวียต (Sovinformburo/Novosti Press Agency) ก็ได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามสื่อต่าง ๆ ของประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (Ovsepyan, 1999, p. 136)

ในด้านสื่อที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ รัฐบาลโซเวียตได้ใช้วิธีการติดตั้งเสาบรรณสัญญาณตามชายแดนด้านต่าง ๆ เพื่อป้องกันการรบกวนทางข้อมูลจากต่างประเทศ สำหรับด้านวิทยุโทรทัศน์นั้นมีการเซนเซอร์อย่างเข้มงวด เช่น รายการ KVN รายการประชันตลกระหว่างสถาบันการศึกษาที่เริ่มในปี พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) เนื่องจากรายการออกอากาศสดและมีผู้ตกเล็ดสิทธิ์จึงเริ่มออกอากาศผ่านเทป และในที่สุดก็ถูกสั่งงดออกอากาศในปี พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) (KVN, 2014) รายการถูกฟื้นฟูในยุคเปเรสตรอยก้า (Perestroika) ของมิฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ในปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) อนึ่ง การเซนเซอร์โดยรัฐถูกยกเลิกโดยสมบูรณ์เมื่อปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) ภายหลังการออกกฎหมาย “ว่าด้วยสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชนอื่น (O pechaty i drugikh sredstvakh massovoy informatsii)” (1990) ส่วนองค์กรอื่น ๆ เช่น หน่วยข่าวกรองก็ได้ปรับบทบาทหน้าที่ของตนไปตามสังคมที่เปลี่ยนไปจนกระทั่งสิ้นสุดสหภาพโซเวียตในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2534

เนื้อหาที่ไม่ผ่านระบบการเซนเซอร์ในระบบ ได้แก่ สิ่งพิมพ์เองหรือ Samizdat สิ่งพิมพ์เองนั้นเกิดมาจากกลุ่มคนหลายกลุ่มที่รัฐโซเวียตไม่พึงปรารถนา ในสหภาพโซเวียต สิ่งพิมพ์ที่ไม่ผ่านการเซนเซอร์ถือว่าผิดกฎหมายและต้องลักลอบตีพิมพ์สิ่งพิมพ์เหล่านี้ ตัวอย่างผลงานหนังสือตีพิมพ์เองที่โด่งดังในโลกตะวันตกคือ คุณหมอจีวาโก (Doktor Zhivago) ของบอริส ปาสเตอร์นาค (Boris Pasternak) (Rusina, 2019, pp. 2-16)

5.2 การควบคุมดูแลสื่อยุคสหพันธรัฐ

ในรัฐธรรมนูญรัสเซียฉบับใหม่ซึ่งผ่านการลงประชามติในปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ได้ห้ามการเซนเซอร์ทุกรูปแบบ โดยในสมัยของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ไม่ได้มีการสร้างอุปสรรคในการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ มากนัก แม้มีสงครามแบ่งแยกดินแดนเกิดขึ้นหลายครั้งทางภาคใต้ของรัสเซียและมีการเสนอข้อมูลที่แตกต่างจากฝั่งรัฐบาลในความขัดแย้งครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม การเซนเซอร์เริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมรัสเซียอีกครั้งพร้อมกับการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีของวลาดิมีร์ ปูติน ในปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) ผ่านการให้ความสำคัญกับความมั่นคงในระยะแรกซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบเอกสารทางกฎหมายที่เรียกว่า “หลักนิยม” ทางความมั่นคงของประเทศซึ่งปกติมักพบตามวงการทหาร หลักนิยมหนึ่ง ที่ออกมาคือหลักนิยมทางความมั่นคงด้านสารสนเทศ (Doktrina informatsionnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsiy, 2000) โดยให้เหตุผลในการออกหลักนิยมเฉพาะด้านเช่นนี้ว่าเนื่องจาก “มิติด้านสารสนเทศอันเป็นปัจจัยที่วางระบบและสร้างรูปแบบชีวิตของสังคมได้ส่งผลกับภาวะการณ์ความมั่นคงด้านการเมือง

เศรษฐกิจ กลาโหม และด้านอื่น ๆ ของสหพันธรัฐรัสเซียอย่างต่อเนื่อง ความมั่นคงแห่งชาติสหพันธรัฐรัสเซีย จึงขึ้นกับการป้องกันความมั่นคงทางสารสนเทศด้วยเหตุนี้ และความมั่นคงดังกล่าวย่อมจะดำเนินควบคู่ ไปกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอีกด้วย” นอกจากนี้ยังประกาศขยายการบริหารนโยบายความมั่นคง ด้านสื่อและสารสนเทศไปถึงการรักษา “สมดุลของผลประโยชน์ส่วนบุคคล สังคม และรัฐ” ซึ่งเป็นคำประกาศ ที่แสดงให้เห็นว่ารัฐจะเข้ามาควบคุมดูแลสื่ออีกครั้งหนึ่งภายหลังจากยุคประชาธิปไตยเต็มใบในสมัยของ ประธานาธิบดีเยลต์ซิน ในการนี้ บทความวิชาการนี้จะศึกษาสองประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือวิวัฒนาการ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ควบคุมดูแลสื่อรวมถึงกฎหมายและ แบบธรรมเนียมอื่นที่เกี่ยวข้อง ประเด็นที่สองคือการตั้งองค์กรเพื่อสอดส่องดูแลสื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมาย บัญญัติ

5.3 รัฐบัญญัติ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” กับการควบคุมดูแลสื่อ

กฎหมายหลักว่าด้วยสื่อของสหพันธรัฐรัสเซียคือรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” (O sredstvakh massovoy informatsii) ซึ่งออกทันทีภายหลังการสิ้นสุดของสหภาพโซเวียตในปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) กฎหมายนี้แต่เดิมได้ให้หลักประกันในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยการควบคุมดูแลของรัฐนั้นเป็นไปเพื่อ ทราบทันต่อการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านการให้ลงทะเบียนสื่อ รวมถึงห้ามการเผยแพร่ข้อมูลที่ผิดกฎหมาย ของสหพันธรัฐรัสเซีย ทั้งนี้ การแก้ไขกฎหมายนี้แต่ละครั้งได้สร้างอุปสรรคในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร มากยิ่งขึ้นซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการเซนเซอร์โดยใช้กฎหมาย แม้ว่าในรัฐธรรมนูญรัสเซียฉบับปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ที่บังคับใช้ปัจจุบันจะยังระบุว่าการเซนเซอร์นั้นเป็นสิ่งต้องห้ามก็ตาม

ในสมัยประธานาธิบดีเยลต์ซินการแก้ไขกฎหมายเป็นไปตามสภาพการณ์ที่ส่งผลกับรัฐบาลอย่างสูง ในปี พ.ศ. 2538 (ค.ศ. 1995) นั่นคือสงครามเรียกร้องเอกราชของสาธารณรัฐปกครองตนเองเซเชเนียทางตอนใต้ ของสหพันธรัฐรัสเซีย สิ่งสำคัญคือการเพิ่มมาตรา 4 ว่าด้วยเนื้อหาต้องห้ามในสื่อ ที่ระบุถึงการห้ามเผยแพร่ ข้อมูลลับของรัฐ ข้อมูลก่อการร้ายตามคำรับรองของศาล ข้อมูลที่ศาลสั่งห้ามเผยแพร่ รวมถึงข้อมูลที่ส่งผลเสีย ต่อสุขอนามัย นอกจากนั้น เป็นการแก้ทางเทคนิค เช่น การรับรองบทบาทของกองบรรณาธิการในสื่อ เป็นต้น

ในสมัยประธานาธิบดีปูตินมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” ถึง 38 ครั้ง (นับถึงปี พ.ศ. 2563 หรือ ค.ศ. 2020) ตลอดระยะเวลาที่ประธานาธิบดีปูตินมีอำนาจในรัฐบาลอย่างเต็มตัวนับแต่ปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) เป็นต้นมา ซึ่งถือว่ามากกว่าสมัยประธานาธิบดีเยลต์ซินที่นับแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 (ค.ศ. 1991-1999) มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญตลอดระยะเวลาการดำรงตำแหน่งเพียง 4 ครั้ง ทั้งนี้ ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ละครั้งของประธานาธิบดีปูติน สภาได้เพิ่มข้อจำกัดต่าง ๆ ในการเผยแพร่และรับข้อมูลข่าวสาร รวมถึง การประกอบวิชาชีพสื่อให้มากขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2546 (ค.ศ. 2000-2003) มีการแก้ไข รัฐบัญญัติเพื่อขยายขอบเขตการเผยแพร่ข้อมูลก่อการร้าย ข้อมูลเรื่องยาเสพติดและข้อมูลที่ส่งผลต่อสุขภาพ รวมถึงรับรองและจำกัดการใช้สื่อเพื่อหาเสียงเลือกตั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) ได้รับรองการปิดสื่อ โดยคำสั่งศาล การแก้ไขดังกล่าวล้วนเป็นเหตุผลทางเทคนิคและเป็นผลมาจากขบวนการเรียกร้องเอกราช ทางภาคใต้ของสหพันธรัฐรัสเซียที่แม้จะลดลงแต่สถานการณ์ก็ยังคุกรุ่น

ทว่านับแต่ปี พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) การแก้ไขรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งในสหพันธรัฐรัสเซียและระดับนานาชาติ ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสหพันธรัฐรัสเซียและชาติตะวันตกเริ่มพัฒนาไปในทางที่เผชิญหน้ากันมากยิ่งขึ้น มีหน้าจ้ำยังมีแรงต่อต้านระบอบของประธานาธิบดีปูตินและประธานาธิบดีดมิตรี เมดเวเดฟ (Dmitry Medvedev) อย่างรุนแรงและกว้างขวางไปทั่วประเทศในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาในปี พ.ศ. 2554 (Epifanova, 2020, p. 2) ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2554 มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นสำคัญซึ่งนำไปสู่กระบวนการควบคุมดูแลสื่อที่กวดขันมากขึ้น ได้แก่ การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้นิยามของสื่อมวลชนครอบคลุมไปถึงสื่อที่ตีพิมพ์ในระบบอินเทอร์เน็ต อนึ่ง ในสหพันธรัฐรัสเซียมีกฎหมายสำหรับอินเทอร์เน็ตต่างหากเป็นการเฉพาะ ได้แก่ รัฐบัญญัติ “ว่าด้วยสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศ และการป้องกันด้านสารสนเทศ (Ob informatsii, informatsionnykh tekhnologiyakh i o zashchite informatsii)” ซึ่งเริ่มมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2549 (ค.ศ. 2006)

นอกจากนี้ รัฐบาลรัสเซียเริ่มมุ่งจำกัดอิทธิพลทางการเงินจากนอกประเทศในสื่ออย่างจริงจังผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” ลดสัดส่วนหุ้นองค์กรสื่อของคนต่างชาติ จากไม่เกินร้อยละ 50 เหลือร้อยละ 20 โดยคนต่างชาติที่เข้ารวมถึงพลเมืองรัสเซียที่ถือสองสัญชาติ การเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกและค่านิยมตะวันตกอย่างต่อเนื่องยังสะท้อนผ่านกฎหมายฉบับอื่นของรัสเซียที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสื่อด้วย

5.4 กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” และการควบคุมดูแลสื่อ

ดังที่ได้กล่าวไปว่ามีกฎหมายอีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซีย กฎหมายที่สำคัญและมีระบุในรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” มีดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญที่สำคัญที่สุดและเกี่ยวข้องกันสื่อร่วมสมัยในสหพันธรัฐรัสเซีย คือรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศ และการป้องกันด้านสารสนเทศ (Ob informatsii, informatsionnykh tekhnologiyakh i o zashchite informatsii)” ซึ่งได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2549 เพื่อควบคุมดูแลสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นการเฉพาะ กฎหมายนี้อาจเทียบได้กับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสำรวจประวัติการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าว พบว่าการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ครั้งต่อ ๆ มาได้เพิ่มอำนาจให้กับรัฐธรรมนูญฉบับนี้อย่างมหาศาล ได้แก่ 1) การแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อรับรองการปิดกั้นการเข้าถึงเว็บไซต์อย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบัญชีเว็บไซต์ต้องห้าม การปิดกั้นการเข้าถึงเว็บไซต์ต้องห้ามตามกฎหมายหรือตามคำสั่งศาล 2) ความพยายามควบคุมผู้สร้างคอนเทนต์ เช่น การขึ้นทะเบียนบล็อกเกอร์ในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งถูกยกเลิกในเวลาต่อมา 3) การสร้างเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแห่งชาติ ซึ่งสามารถตัดขาดจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและการสื่อสารทั่วโลกได้ ซึ่งถูกเรียกในสหพันธรัฐรัสเซียด้วยชื่อล้าลองว่า “อินเทอร์เน็ตเอกราช” (Sovereign Internet) การสร้างเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแห่งชาตินี้ได้รับการรับรองในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 2019) โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 พฤศจิกายน ปีเดียวกัน

แนวคิด “อินเทอร์เน็ตเอกราช” หรือเอกราชด้านสื่อและสารสนเทศของสหพันธรัฐรัสเซีย ซึ่งมองว่าประเทศจะมีภัยคุกคามด้านสื่อและสารสนเทศที่มีรากที่สืบต่อมายาวนานนับแต่ “หลักนิยมทางความมั่นคงด้านสารสนเทศ” ซึ่งออกมารั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 หลักนิยมที่ได้รับการปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2559 (Doktrina informatsionnoy bezopasnosti Rossiskoy Federatsiy, 2016) ได้ระบุผลประโยชน์แห่งชาติในทางสื่อและสารสนเทศที่ต้องรักษาโดยสรุป ได้แก่ 1) การรับประกันและปกป้องสิทธิและเสรีภาพประชาชนตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงการใช้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางสังคมและการรักษาค่านิยมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และศีลธรรมจรรยา 2) การประกันการทำงานของโครงสร้างพื้นฐานด้านสารสนเทศ รวมถึงเครือข่ายพลังงานไฟฟ้าทั้งในยามสงบ ยามถูกรุกราน และยามสงคราม 3) การพัฒนาอุตสาหกรรมสารสนเทศ และการสื่อสารในทุกด้าน รวมถึงการประดิษฐ์ การวิจัย การผลิตบริการซึ่งประกันความมั่นคงทางสารสนเทศ 4) การส่งผ่านข้อมูลที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับนโยบายและจุดยืนทางการของรัฐบาลทั้งในและนอกประเทศ รวมถึงการใช้สารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการประกันความมั่นคงแห่งชาติในด้านวัฒนธรรม 5) ความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายความมั่นคงทางสารสนเทศที่มีจุดมุ่งหมายในการป้องกันการต่อต้านทางสารสนเทศ การรักษาพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงทางสารสนเทศ และการป้องกันเอกราชของรัสเซียในทางสารสนเทศ

การระบุถึง “เอกราช” ของรัสเซียในทางสารสนเทศย่อมแสดงให้เห็นพัฒนาการของแนวคิดความมั่นคงด้านสื่อและสารสนเทศของรัสเซียที่พัฒนาจนกระทั่งถึงนโยบายแนวเผชิญหน้าในปัจจุบัน ซึ่งสหพันธรัฐรัสเซียพยายามจะสร้างการควบคุมระบบอินเทอร์เน็ตจากรัฐ (Epifanova, 2020, pp. 3-4) อนึ่ง นโยบายเผชิญหน้ากับต่างชาติยังสะท้อนผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยองค์กรที่ไม่มุ่งการพาณิชย์” เพื่อขึ้นทะเบียนองค์กรต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงองค์กรสื่อต่างประเทศที่ทำกิจกรรมทางการเมืองในสหพันธรัฐรัสเซียให้เป็น “สายต่างชาติ” ตามประกาศของกระทรวงยุติธรรมและถูกจับตามองอย่างเข้มงวดจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ตัวอย่างองค์กรสื่อที่ถูกระบุว่าเป็น “สายต่างชาติ” ด้วยรัฐธรรมนูญนี้ เช่น Radio Liberty ของสหรัฐอเมริกาซึ่งทำงานเพื่อเสนอข้อมูลตะวันตกในสหพันธรัฐรัสเซียมายาวนานนับแต่สมัยสหภาพโซเวียต ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีการควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยข้อมูลส่วนบุคคล” (O personalnykh dannyykh) ซึ่งมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2549 ในกฎหมายดังกล่าวระบุให้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทุกคนได้รับความคุ้มครอง แต่ในขณะเดียวกัน กฎหมายก็อนุญาตให้หน่วยงานความมั่นคงของรัฐเข้ามาใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของพลเมืองรัสเซียและต่างชาติที่บริโภคข้อมูลข่าวสารในเขตสหพันธรัฐรัสเซียด้วยเช่นกัน

การเผชิญหน้ากับต่างชาติโดยเฉพาะชาติตะวันตกนั้นยังมีการเผชิญหน้าในด้านเนื้อหาของสื่อ กฎหมายที่เป็นตัวแทนในการเผชิญหน้านี้คือรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยการป้องกันเยาวชนจากข้อมูลที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและพัฒนาการเด็ก (O zashchite detey ot informatsii, prichinyayushchey vred ikh zdoroviyu i razvitiyu)” ซึ่งได้รับการรับรองในปี พ.ศ. 2553 ถ้อยความหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญนี้

นอกเหนือไปจากการป้องกันเด็กจากสื่อที่มีเนื้อหารุนแรงยังรวมถึงสื่อที่มีเนื้อหาขัดกับ “ค่านิยมครอบครัว” ซึ่งถือเป็นเรื่องหลักด้านอุดมการณ์ของฝ่ายอนุรักษ์นิยมในสหพันธรัฐรัสเซียซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทั้งกลุ่มชาตินิยม คอมมิวนิสต์ อนุรักษ์นิยม และศาสนจักรออร์ทอดอกซ์รัสเซีย ค่านิยมครอบครัวนี้คือการเคารพต่อบุพการีและไม่เกี่ยวข้องกับค่านิยมทางเพศที่ไม่เป็นไปตามแบบประเพณี (Non-traditional Sexual Orientation) (Federalny Zakon o zashchite detey ot informatsii, prichinyayushchey vred ikh zdoroviyu i razvitiyu, 2010) ลักษณะของกฎหมายที่รับรอง “ค่านิยมครอบครัว” เช่นนี้สัมพันธ์กับจุดยืนของรัสเซียบนเวทีโลก ดังคำกล่าวของรัฐมนตรีต่างประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย เซร์เกย์ ลาฟรอฟ (Sergey Lavrov) ที่เคยให้สัมภาษณ์กับสื่อยุโรปว่า รัสเซียไม่ได้เหยียดผู้รักเพศเดียวกัน หากแต่ค่านิยมที่ไม่เป็นไปตามแบบประเพณีเป็นข้อมูลอันตรายสำหรับเยาวชน (The Moscow Times, 2013) ในการนี้ การส่งเสริม “ค่านิยมครอบครัว” นี้ยังเป็นสัญลักษณ์แทนการเผชิญหน้าระหว่างสหพันธรัฐรัสเซียกับโลกตะวันตกซึ่งส่งเสริมการมีอิสระเสรีในเรื่องเพศอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2560 ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Court of Human Rights) ได้ตัดสินว่า เนื้อหากฎหมายดังกล่าวมีลักษณะที่เหยียดคนบนพื้นฐานเรื่องเพศจริงและนำไปสู่การเหยียดผู้รักเพศเดียวกัน (BBC, 2017) สหพันธรัฐรัสเซียยังมีข้อขัดแย้งกับศาลด้านสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ในยุโรปอีกมากมายในกรณีการลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง และเป็นสาเหตุที่การแก้รัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2563 ได้ระบุเรื่องเขตอำนาจของสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่สหพันธรัฐรัสเซียได้เข้าร่วม ตามมาตรา 79 ใหม่ว่า “...ผลตัดสินใด ๆ ที่มาจากองค์กรระหว่างประเทศซึ่งได้รับการรับรองบนพื้นฐานของข้อบังคับตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศของสหพันธรัฐรัสเซียและการตีความสนธิสัญญาเหล่านั้นจะไม่มีผลบังคับใช้ในสหพันธรัฐรัสเซีย หากขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย” (Konstitutsiya Rossiskoy Federatsii, 1993)

ในการควบคุมดูแลสื่อ ด้วยกฎหมายที่มีหลายฉบับและการบังคับใช้ที่มีขอบเขตกว้างขวาง สหพันธรัฐรัสเซียได้จัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อดูแลสื่อและสื่อมวลชนโดยเฉพาะ องค์กรหลักได้แก่ “องค์กรกำกับดูแลการสื่อสาร ข้อมูลสารสนเทศ และสื่อมวลชนแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย” หรือชื่อย่อคือ Roskomnadzor ซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลเนื้อหาของสื่อและสารสนเทศและสิทธิของพลเมืองในการเข้าถึงสื่อและสารสนเทศตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ ของสหพันธรัฐรัสเซีย ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2551 ด้านการควบคุมดูแลสื่อเดิม Roskomnadzor ทำหน้าที่ตักเตือนสื่อต่าง ๆ ให้ระมัดระวังการนำเสนอเนื้อหาในสื่อ เช่น การตักเตือนวิทยุฝ่ายค้าน Ekho Moskvyy ในการนำเสนอข่าวสงครามระหว่างยูเครนกับกลุ่มสนับสนุนรัสเซียในเขตเมืองโดเนตสก์เมื่อปี พ.ศ. 2557 นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ออกใบอนุญาตให้กับสื่อต่าง ๆ รวมถึงปฏิเสธการออกใบอนุญาตด้วย เช่น การปฏิเสธการออกใบอนุญาตให้กับสื่อมวลชนของนักการเมืองฝ่ายค้าน ได้แก่สื่อ FBK (Fond borby s korruptsией) ของอเล็กเซย์ นาวาลนีย์ (Aleksey Navalny) และ Otkrytie media ของมิฮาอิล โหดอร์คอฟสกี (Mikhail Khodorkovsky) (Novaya Gazeta, 2019) นอกจากนี้ ยังมีกรณีการปิดกั้นแอปพลิเคชัน Telegram ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันพูดคุยสนทนาที่ได้รับความนิยมสูงสุดแห่งหนึ่งของสหพันธรัฐรัสเซียเนื่องจากข้อกล่าวหาด้านการเป็นช่องทางสื่อสารสำหรับผู้ก่อการร้าย หากแต่ปาเวล ดุรอฟ (Pavel Durov) ผู้ก่อตั้งแอปพลิเคชันปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือกับ Roskomnadzor ด้วยเกรงว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของรัฐบาล

คือจะเข้ามาสอดส่องเนื้อหาในการสนทนาส่วนตัวของผู้ใช้งาน (The Moscow Times, 2018a) นอกจากนี้ Roskomnadzor ยังสามารถอาศัยอำนาจของกฎหมายอื่น ๆ เพื่อห้ามการเผยแพร่สื่อได้ด้วย เช่น กรณีของการบล็อกเว็บไซต์ gay.ru ซึ่งเป็นเว็บไซต์สื่อและสังคมออนไลน์ของชาวเกย์รัสเซียที่เก่าแก่และโด่งดังที่สุดแห่งหนึ่งในปี พ.ศ. 2561 ตามคำสั่งศาลในไซบีเรียด้วยข้ออ้างตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว (The Moscow Times, 2018b)

ทั้งนี้ การควบคุมดูแลเนื้อหาสื่ออาจไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเพียง Roskomnadzor ซึ่งมีอำนาจเพียงปิดกั้นสื่อและสั่งห้ามเผยแพร่ข้อมูล องค์กรอื่นก็อาจทำหน้าที่ได้ เช่น การเข้าถึงหนังสือในสถานที่สาธารณะ ซึ่งเป็นหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรม ในปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 กระทรวงวัฒนธรรมได้ออกประกาศบังคับให้ห้องสมุดทุกแห่งในสหพันธรัฐรัสเซียเก็บหนังสือที่ถูกจัดระดับ 18+ หรือสำหรับผู้่านอายุเกิน 18 ปี ออกจากชั้นหนังสือทั่วไป แล้วให้สร้างเป็นเซตหนังสือพิเศษซึ่งต้องได้รับอนุญาตการเข้าใช้จากเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเท่านั้น รวมถึงปฏิเสธการให้บริการหนังสือสำหรับผู้่านอายุเกิน 18 ปีสำหรับบุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปี (Znak, 2020) การสร้างชั้นหนังสือพิเศษนี้ถือเป็นการหวนคืนรูปแบบธรรมเนียม “เซตควบคุมพิเศษ (Spetskhran)” สำหรับเก็บเอกสารเฉพาะด้าน หากจะเข้าถึงต้องได้รับอนุญาตพิเศษจากบรรณารักษ์เท่านั้น

อนึ่ง ตำรวจและศาลจะทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลเป็นรายกรณีตามกฎหมายที่มี เช่น รัฐบัญญัติ “ว่าด้วยการยับยั้งกิจกรรมที่มีความรุนแรง” (O protivodeystvii ekstremistskoy deyatel'nosti) ฉบับปี พ.ศ. 2545 การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวเพื่อกำจัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกมีหลายกรณี เช่น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2558 ศาลในเมืองทอมสค์ (Tomsk) ในเขตไซบีเรียได้จำคุกบล็อกเกอร์คนหนึ่งเป็นเวลา 5 ปีในข้อหาสร้างความรุนแรงในสังคม (Extremism) เนื่องจากเขาทำสื่อใน Youtube และสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนตัววิจารณ์บทบาทของกองทัพรัสเซียในความขัดแย้งทางตะวันออกของยูเครนและวิจารณ์ผู้อพยพจากสงครามดังกล่าวเข้ามาในสหพันธรัฐรัสเซีย (Maida, 2017) จากรายงานของศูนย์วิจัยโซวา (Sova) ศูนย์วิเคราะห์สื่อและสารสนเทศอิสระในกรุงมอสโกพบว่าในปี พ.ศ. 2559 มีชาวรัสเซียที่ถูกกล่าวหาด้วยข้อหาสร้างความรุนแรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากถึง 216 คดี เพิ่มขึ้นจาก 30 คดีในปี พ.ศ. 2553 (Maida, 2017)

นอกจากนี้ ยังมีการออกกฎหมายจำกัดการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เช่น เมื่อมีนาคม พ.ศ. 2562 มีการรับรองการแก้ไขกฎหมายสองฉบับ ซึ่งสื่อรัสเซียได้ขนานนามว่าเป็น “กฎหมายต่อต้านข่าวลวง” ได้แก่ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ “ว่าด้วยสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศ และการป้องกันด้านสารสนเทศ” และการแก้ไขประมวลกฎหมายการปกครอง โดยระบุให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ความมั่นคงของรัฐ และสาธารณะ รวมถึงข้อมูลที่ไม่มีความน่าเชื่อถือให้เป็นความผิด กฎหมายดังกล่าวเรียกเสียงวิจารณ์จากทั้งในและนอกประเทศว่าเป็นไปเพื่อยับยั้งการวิจารณ์รัฐบาล (Reuters, 2019) และก็ได้รับการบังคับใช้อย่างรวดเร็วกับการวิจารณ์รัฐตามสื่อและสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ การบังคับใช้กฎหมายนี้ครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2562 ที่รัฐนอฟโกรอด ทางตะวันตกเฉียงเหนือของสหพันธรัฐรัสเซีย ผู้ถูกกล่าวหาถูกลงโทษปรับ 30,000 รูเบิล (12,000 บาท) อันเป็นผลมาจากข้อความ 2 ข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ส่วนตัวที่ศาลประจำเมืองเห็นว่ามีความผิดหมิ่นประมาทและสร้างความแตกแยกในสังคม (Izvestia, 2019)

6. การอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการการควบคุมดูแลสื่อและสารสนเทศและการสื่อสารของสหพันธรัฐรัสเซียเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและการเมืองทั้งในและนอกเขตสหพันธรัฐรัสเซีย ทำให้มาตรการควบคุมดูแลสื่อและพลวัตทางข้อมูลเข้มงวดมากขึ้นแตกต่างกันไปตามยุคสมัย การควบคุมดูแลสื่อและสารสนเทศและการสื่อสารของสหพันธรัฐรัสเซียที่เกิดขึ้นปัจจุบันเป็นผลจากแนวคิดสื่อในสมัยสหภาพโซเวียตที่มุ่งเน้นให้สังคมมีความคิดเดียวคือสังคมนิยม แม้สังคมนิยมจะไม่เป็นลัทธิการเมืองหลักของประเทศแล้ว แต่การมองสื่อในฐานะที่เป็นทั้งผู้โฆษณาชวนเชื่อ ผู้ปลุกปั่น และผู้จัดตั้งยังคงมีอยู่ และสะท้อนให้เห็นผ่านการออกข้อกำหนดมากมายเพื่อควบคุมดูแลและจำกัดเนื้อหาบางอย่างที่ไม่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของรัฐ โดยใช้ข้ออ้างในการให้สื่อมีความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการอ้างอิงศีลธรรมจรรยาและการคุ้มครองพัฒนาการของเด็ก นอกจากนี้ การควบคุมดูแลสื่อในสหพันธรัฐรัสเซียปัจจุบันยังเป็นผลจากพัฒนาการการแสวงหาตัวตนของรัสเซียภายหลังจากการสิ้นสุดของสหภาพโซเวียต เพราะรัสเซียสมัยสหพันธรัฐไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเช่นสมัยโซเวียต (Laqueur, 2014, p. 71) การวิเคราะห์พัฒนาการทางสังคมและการเมืองในบทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การควบคุมดูแลสื่อและพลวัตทางข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อสร้างมาตรฐานทางอุดมการณ์บางประการที่หล่อหลอมตามสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมรัสเซียท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบภายในประเทศและการเผชิญหน้ากับโลกเสรีประชาธิปไตยตะวันตกที่มีมากขึ้นในภายหลัง ข้อสรุปของอุดมการณ์ที่รัฐบาลของประธานาธิบดีปูตินพยายามหล่อหลอมมาตลอด 20 ปีสามารถอธิบายได้จากคำกล่าวของประธานาธิบดีปูตินเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 โดยระบุว่าแนวคิดหลักของประเทศคือ “ความรักชาติ” (Russian Patriotism) (TASS, 2020) ความรักชาติที่ว่านี้ได้ดำรงอยู่ผ่านกฎหมายต่าง ๆ และการควบคุมดูแลสื่อของสหพันธรัฐรัสเซียนับแต่ภายหลังปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมาก็เป็นไปเพื่อช่วยหล่อหลอมอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน

7. สรุปผล

พัฒนาการของการควบคุมดูแลสื่อรัสเซียเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและการเมือง เริ่มแรกการควบคุมสื่อเป็นไปตามอิทธิพลของศาสนาก่อนที่จะเป็นการเสริมสร้างอำนาจของจักรวรรดิรัสเซีย อย่างไรก็ตาม ด้วยเสียงเรียกร้องจากประชาชนได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในรัสเซีย ทั้งการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2448 ที่มีการรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกเป็นครั้งแรก การปฏิวัติในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2460 ซึ่งสร้างระบอบสาธารณรัฐ ต่อมาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2460 เกิดการปฏิวัติสังคมนิยม รัสเซียได้เข้าสู่ระบอบที่เน้นอุดมการณ์เป็นหลักในการปกครองประเทศ ระบบการเซ็นเซอร์ในหลาย ๆ เทคโนโลยีที่พัฒนามาตลอดสมัยสังคมนิยมจึงเกิดขึ้นมาเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของอุดมการณ์และรักษาอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต

เมื่อปี พ.ศ. 2534 ระบอบสังคมนิยมในรัสเซียได้สิ้นสุดลง สหพันธรัฐรัสเซียจึงกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมที่เสรีอยู่ชั่วขณะหนึ่ง นับแต่ปี พ.ศ. 2543 การก้าวสู่อำนาจของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน ได้นำไปสู่ นโยบายเน้นความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศเป็นสำคัญ รัฐบาลรัสเซียได้ออกข้อกำหนดต่าง ๆ โดยเริ่มจาก “หลักนิยมทางความมั่นคงด้านสารสนเทศ” พร้อมกับการแก้ไขกฎหมายหลักด้านสื่อ คือ รัฐบัญญัติ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” ที่บังคับใช้ในปี พ.ศ. 2534 ต่อมามีการควบคุมดูแลสื่อที่เข้มงวดมากขึ้น เพื่อตอบโต้ค่านิยมตะวันตก โดยกำหนดค่านิยมแบบอนุรักษ์เป็นมาตรฐานผ่านรัฐบัญญัติ “ว่าด้วยการป้องกันเยาวชนจากข้อมูลที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและพัฒนาการเด็ก” และจำกัดอิทธิพลของต่างประเทศ ผ่านทั้ง การแก้ไขรัฐบัญญัติ “ว่าด้วยสื่อมวลชน” รัฐบัญญัติ “ว่าด้วยสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศ และการป้องกันด้านสารสนเทศ” และรัฐบัญญัติ “ว่าด้วยองค์กรที่ไม่มุ่งการพาณิชย์” ซึ่งพยายามจำกัดอิทธิพลค่านิยม และควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสื่อและสารสนเทศต่างชาติดังกับสหพันธรัฐรัสเซีย นอกจากนี้ยังมีการแก้ไข รัฐบัญญัติ “ว่าด้วยสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศ และการป้องกันด้านสารสนเทศ” ให้ดำเนินการสร้างเครือข่าย “อินเทอร์เน็ตเอกราช” ที่แยกขาดจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโลกภายใต้ข้ออ้างด้านความมั่นคงด้านสารสนเทศ ของชาติ ในการบังคับใช้กฎหมายสื่อมีองค์กรหลักคือ “องค์กรกำกับดูแลการสื่อสาร ข้อมูลสารสนเทศ และสื่อมวลชนแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย” (Roskomnadzor) ที่มีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมสื่อทุกแขนง และเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่จำกัดการเข้าถึงสื่อ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีสื่ออีกหลายแขนงที่ไม่นับเป็นสื่อมวลชน ดังนั้น การบังคับควบคุมดูแลสื่อจึงได้ใช้หน่วยงานอื่นเข้าร่วมควบคุมดูแลไปด้วยโดยใช้กฎหมายฉบับต่าง ๆ และการแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อให้กฎหมายครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อเสริมความมั่นคงให้กับรัฐบาล เป็นสำคัญ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

ในบทความวิชาการนี้มุ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการของนโยบายควบคุมดูแลสื่อรัสเซียผ่านความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง และอิทธิพลของสังคมและการเมืองรัสเซียที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลง ในนโยบายดังกล่าว การศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นนี้ยังมีความจำเป็น เนื่องจากสื่อถือเป็นตัวกลางในการรับ และตีความข้อมูล รวมถึงมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ของผู้บริโภคสื่อเหล่านั้น ในสังคมต่างกัน การศึกษาที่มีประโยชน์ ต่อผู้มีความสนใจด้านการเมืองและกฎหมายระหว่างประเทศอาจเปรียบเทียบการควบคุมดูแลสื่อรัสเซียกับ สิทธิมนุษยชนหรือประเด็นเฉพาะต่าง ๆ ในระดับชาติรัสเซียและระดับนานาชาติ ผู้สนใจด้านนโยบายศึกษา อาจเปรียบเทียบพัฒนาการของกฎหมายของประเทศไทยและสหพันธรัฐรัสเซียที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลสื่อ ผู้สนใจด้านวัฒนธรรมอาจศึกษาเปรียบเทียบการควบคุมดูแลสื่อรัสเซียกับวัฒนธรรมรัสเซีย ผู้สนใจ ด้านประวัติศาสตร์อาจศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ภูมิปัญญารัสเซียผ่านการควบคุมดูแลสื่อ ผู้สนใจศึกษา กรณีศึกษาเฉพาะอาจศึกษากรณีศึกษาการบังคับใช้นโยบายควบคุมดูแลสื่อรัสเซียกับสังคมรัสเซียในด้านต่าง ๆ เช่น การสาธารณสุข การเกษตร วัฒนธรรม การกีฬา ฯลฯ หรือแม้แต่ศึกษาผลกระทบของนโยบายเหล่านี้ ที่อาจมีผลต่อประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้น

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับกิจการสื่อสาร

สหพันธรัฐรัสเซียเป็นประเทศที่ปรับตัวรวดเร็วกับการพัฒนาด้านสื่อและสารสนเทศเสมอไม่ว่าจะเป็นไปในการรับความรู้หรือการประดิษฐ์นวัตกรรมด้านการสื่อสารเอง แม้การปรับตัวดังกล่าวจะเป็นไปเพื่อการควบคุมความสงบภายในประเทศภายใต้ระบอบปัจจุบันและการเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกอย่างจริงจัง การนำตัวอย่างในการออกนโยบายควบคุมดูแลสื่อจากสหพันธรัฐรัสเซียไปใช้จึงควรเป็นไปในแนวทางการออกนโยบายเพื่อรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาด้านสื่อและสารสนเทศเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- ดิศทัต โหดระกิตย์. (2553). เจตนารมณ์ของกฎหมายไทยในการจัดตั้ง กสทช. และมาตรการกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์. [ภาคินพนธ์]. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- วินิจพรรษ กันยะพงศ์. (2558). การกำกับดูแลเครื่องวิทยุคมนาคม ประเภท Smart Device: ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. [วิทยานิพนธ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- BBC. (2017). *European Court blasts Russia 'gay propaganda' law*. BBC News – BBC.com. <https://www.bbc.com/news/world-europe-40338637>
- Dekret o gosudarstvennoy monopolii na pechatanie obyavleniy (ot 7(20) noyabrya 1917 g.) [Decree on Monopoly of Advertising Publications (from 7(20) November 1917)]
- Dekret o pechaty (ot 27(9) noyabrya 1917 g.) [Decree on Publications (from 27(9) November 1917)]
- Doktrina informatsionnoy bezopasnosti Rossiskoy Federatsiy (utv. Prezidentom RF ot 09.09.2000 g.) [Doctrine of Information Security of Russian Federation (Approved by the President of Russia from 09.09.2000)]
- Doktrina informatsionnoy bezopasnosti Rossiskoy Federatsiy (utv. Prezidentom RF ot 05.12.2016 g.) [Doctrine of Information Security of Russian Federation (Approved by the President of Russia from 05.12.2016)]
- Epifanova, E. “Deciphering Russia’s sovereign internet law: tightening control and accelerating splinternet.” In *DGAP Analysis* 2, January 16, 2020, 11 p.
- Federalny Zakon ot 27.09.1991 N 2121-I (red.ot 01.03.2020) “o sredstvakh massovoy informatsii” [Federal Law from 27.09.1991 N 2121-I (Amendment from 01.03.2020) “On Mass Media”]
- Federalny Zakon ot 12.01.1996 N 7-F3 (red.ot 08.06.2020) “o nekommercheskikh organizatsiyakh” [Federal Law from 12.01.1996 N 7-F3 (Amendment from 08.06.2020) “On Non-Commercial Organizations”]
- Federalny Zakon ot 25.07.2002 N 114-F3 (red.ot 31.07.2020) “o protivodeystvii ekstremistskoy deyatelnosti” [Federal Law from 25.07.2002 N 114-F3 (Amendment from 31.07.2020) “On Counter-Extremist Activities”]
- Federalny Zakon ot 27.07.2006 N 149-F3 (red.ot 03.04.2020) “ob informatsii, informatsionnykh tekhnologiyakh i o zashchite informatsii” [Federal Law from 27.07.2006 N 149-F3 (Amendment from 03.04.2020) “On Information, Information Technology And On Information Protection”]
- Federalny Zakon ot 27.07.2006 N 152-F3 (red.ot 29.07.2017) “o personalnykh dannykh” [Federal Law from 27.07.2006 N 152-F3 (Amendment from 29.07.2017) “On Personal Information”]

- Federalny Zakon ot 29.12.2010 N 436-F3 (red.ot 01.05.2017) “o zashchite detey ot informatsii, prichinyayushchey vred ikh zdoroviyu i razvitiyu” [Federal Law from 29.12.2010 N 436-F3 (Amendment from 01.05.2017) “On Protection of Children from Information Harmful to Their Health and Development”]
- Gromova, L. P. (Ed.) (2013). *Istoriya Russkoy zhurnalistiki XVIII-XIX vekov [History of Russian Journalism from 18-19th Centuries]*. Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo universiteta.
- Izvestia. (2019). *Sud vperve oshtrafoval rossiyanina za oskorblenie gosudarstva* [Court fined the first Russian citizen for insulting the state. Izvestia.<https://iz.ru/871619/2019-04-24/sud-vperve-oshtrafoval-rossiianina-za-oskorblenie-gosudarstva>
- Kobyak, N. A. (1987). *Spiski otrechennykh knig*. [List of Books of Lairs]. Elektronnaya biblioteka IRLI RAN. <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4646>.
- Konstitutsiya Rossiskoy Federatsii ot 12.12.1993 (red.ot 04.07.2020) [Constitution of Russian Federation from 12.12.1993 (Amendment from 04.07.2020)].
- KVN. (2014). *Staryy KVN 1961-71 gg*. [Former KVN 1961-71] . Staryy KVN 1961-71 gg. http://www.kvn.ru/static/old_kv.
- Laqueur, W. (2014). After the fall: Russia in search of a new ideology. *World Affairs*, 176(6), pp. 71-76.
- Lenin, V. I. (1967). Zadachi russkikh sotsial-demokratov in Lenin V. I. *Poln. sobr. soch.*[Lenin’s Full Collected Works] Izd. 5. T.2. M: Izd-vo polit. literatury.
- Maida, A. (2017). *Online and On All Fronts: Russia’s Assault on Freedom of Expression*. HRW. <https://www.hrw.org/report/2017/07/18/online-and-all-fronts/russias-assault-freedom-expression>.
- Novaya Gazeta. (2019). *Roskomnadzor ne vydal litsenziyu na registratsiyu SMI Dmitriyu Gudkovu, FBK i Otkrytye media [Roskomnadzor did not give the licensing permit for media registration to Dmitriy Gudkov, FBK and Otkrytye media]*. Novayagazeta.ru. <https://novayagazeta.ru/news/2019/04/24/151174-roskomnadzor-ne-vydal-litsenziyu-na-registratsiyu-smi-dmitriyu-gudkovu-fbk-i-otkrytye-media>.
- Ovsepyan R.P. (1999). *Istoriya noveyshey otechestvennoy zhurnalistiki [History of Contemporary Russian Journalism]*. Izdatelstvo MGU.
- Presidential Executive Office. (2020). *Biography – Vladimir Putin*. Biography – Vladimir Putin. <http://en.putin.kremlin.ru/bio/page-0>
- Ramasoots, P. (2000). *State surveillance, Privacy and Social control in Thailand (1350-1998)*. [PhD Dissertation]. Simon Fraser University.
- Reuters. (2019). *Russia’s Putin signs law banning fake news, insulting the state online*. Russia’s Putin signs law banning fake news, insulting the state online | Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-russia-politics-fakenews/russias-putin-signs-law-banning-fake-news-insulting-the-state-online-idUSKCN1QZ1TZ>

- Rusina, Y. (2019). *Samizdat v SSSR: teksty i sudby [Samizdat in USSR: Texts and Fates]*. Izdatelstvo Aleteyya.
- Siebert, F. Peterson, T, Schramm, W. (1963). *Four theories of the Press: the Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility and Soviet Communist concepts of what the press should be and do*. University of Illinois Press.
- TASS. (2020). *Patriotism is Russia's national idea, says Putin*. Society & Culture - TASS. <https://tass.com/society/1154865>
- The Moscow Times. (2013). *Lavrov Defends Anti-Gay Bill*. The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2013/02/26/lavrov-defends-anti-gay-bill-a21874>
- The Moscow Times. (2018a). *Online Messages Are Not Protected Under Secrecy of Correspondence*. The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2018/03/20/russias-fsb-says-online-messages-are-not-protected-under-secrecy-of-correspondence-60876-a60876>
- The Moscow Times. (2018b). *Russia Bans Popular LGBT Website for 'Propaganda of Nontraditional Sexual Relations'*. The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2018/03/30/russia-bans-popular-lgbt-website-propaganda-nontraditional-sexual-relations-a61007>
- Volkovskiy, N. L. (2003). *Istoriya informatsionnykh voyn v 2 ch. Ch.1 [History of Information Wars in 2 volumes. Part I]*. Poligon.
- Zakon SSSR ot 12.06.1990 N 1552-I "o pechati i drugikh sredstvakh massovoy informatsii" [Law of the USSR from 12.06.1990 N 1552-I "On Publications and Other Mass Media"]
- Zhirkov, G. V. (2001). *Istoriya tsenzury v Rossii XIX-XX vv. [History of Censorship in Russia from 19-20th Centuries]*. Aspekt Press.
- Zhirkov, G. V. (2011). *Zolotoy vek zhurnalistiki Rossii: Istoriya russkoy zhurnalistiki 1900-1917 godov. [The Golden Age of Russian Journalism: History of Russian Journalism in 1900-1917]*. Fakultet zhurnalistiki SPbGU.
- Znak. (2020). *Minkult potreboval ot bibliotek sozdat "zapretnye seksii" dlya knig "18+" [Ministry of Culture wants libraries to form "The Restricted Section" for Books with Ratings 18+]*. Minkult potreboval ot bibliotek sozdat "zapretnye seksii" dlya knig "18+" - Znak. https://www.znak.com/2020-07-28/minkult_potreboval_ot_bibliotek_sozdat_zapretnye_sekcii_dlya_knig_18.